

מקדש במלוה: קידושין (ו:), רש"י, תוס', רי"ף, רא"ש, ר"ן, תוס' רי"ד, תוס' ר"י הזקן, מרדכי, רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, תלמיד הרשב"א, שו"ת ראב"ד (קמא), רמב"ם

קידושין כרבית קצוצה: רש"י, תוס', ר"י הזקן, רשב"א, ריטב"א, מאירי, תוס' רי"ד, פנ"י
מקדש ברבית: ריטב"א, ריטב"א (ב"מ סה.), מאירי, אבנ"מ (כח:כב), מחנה אפרים (הלכות רבית ב')
יחס אביי ורב (מז.): בעל המאור, תוס' רי"ד (מז. "אמר רב"), מרומי שדה (ע"א), אבנ"מ (כח:טז), פנ"י
הנאת מלוה והנאה בקידושין: ריטב"א, מרומי שדה, העמק שאלה (קלב:טז)

יחס מלוה בקידושין ומכר: קידושין (מז-מז:)

רי"ף מסכת קידושין דף ב עמוד ב

אמר אביי המקדש במלוה אינה מקודשת בהנאת מלוה מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית הנאת מלוה היכי דמיא כגון דמטא זימניה למגבא מינה וארוח לה זימנא ואמר לה בההיא הנאה דארווחנא לך עד זמן פלוני מיקדשת לי ואי קשיא לך היכי אלימא הנאת מלוה ממלוה גופה לא קשיא הנאת מלוה איתא ולהכי מתקדשת בה ומלוה גופה ליתא דתתקדיש בה דקיימא לן מלוה להוצאה ניתנה:

רא"ש מסכת קידושין פרק א סימן ה

ה [דף ו ע"ב] אמר אביי המקדש במלוה אינה מקודשת כגון דאמר לה התקדשי לי במלוה שאת חייבת ואפילו הלוה לה מעות מיד ועדיין הן בעין בידה דהני מעות דידה נינהו דמלוה להוצאה ניתנה ולא יהיב לה מידי אבל אם אמר לה בהנאת מחילת מלוה מקודשת דלא גרע מארווח לה זימנא וכ"ש כאן שמאריך לה זמן לעולם ויש בהנאה זו שוה כמה פרוטות תדע דאמרינן לקמן (דף מז א) דבמכר נמי לא קנה אם קנה קרקע במלוה ואמרינן בפ' הזהב (דף מו ב) וכן לקמן בפירקין (דף כח ב) יש דמים שהן כחליפין כיצד החליף דמי שור בפרה או דמי חמור בשור פירוש אם מכר לו שור ואמר לו אחר כך דמי שור שאתה חייב לי פרתך תהא קנויה לי קונה משום דדבר תורה מעות קונות וחכמים תקנו שלא יהיו קונות ומילתא דלא שכיחא כי האי לא תקנו ואוקמוה אדאורייתא והיאך קונה באלו המעות והא מלוה נינהו אלא בהנאת מחילת מלוה והוא הדין לענין קידושין. בהנאת מלוה מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית. הנאת מלוה היכי דמי כגון דמטא זימנא למיגבי מינה וארווח לה זימנא ואמר לה בההיא הנאה דקא מרווחנא לך עד זמן פלוני מקודשת לי ואי קשיא לך היכי אלימא הנאת מלוה מגופא דמלוה לא קשיא הנאת מלוה איתא ומשום הכי מיקדשה ביה מלוה גופא ליתא דיקדש בה דקיימא לן מלוה להוצאה ניתנה:

ר"ן על הרי"ף מסכת קידושין דף ב עמוד ב

אמר אביי המקדש במלוה אינה מקודשת. אם אמר לה התקדשי לי במלוה שהלוייתך אינה מקודשת דגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון ודקא יהיב לה מידי בשעת קידושין ומלוה אף על פי שהוא בעין להוצאה ניתנה וכבר הם שלה ומעות אחרים היא חייבת לו:

בהנאת מלוה הרי זה מקודשת הנאת מלוה מפ' ואזיל:

הנאת מלוה היכי דמיא כו' בגמ' אמרינן דהנאת מלוה היינו דארווח לה זימנא ופרש"י ז"ל שהרויח לה [מזמן] הלואתו שהיתה חייבת לו וא"ל התקדשי לי בהנאה זו [שאת היית נותנת פרוטה] לאדם אחד לפייסני על כך ואם פירש לה כך מקודשת והערמת רבית הוא דהויא ולא רבית גמור דלא קץ לה מידי ולא מידי שקל מינה וכ"ש אם מחל לה כל המלוה ואמר לה התקדשי לי בהנאת מחילה זו דשויא לה הך הנאה שוה פרוטה דמקודשת ומיהו כי מקדש לה בעיקר המעות לאו מידי יהיב לה שכבר הם ברשותה והם שלה אי נמי אפשר דכל שמחל המלוה עצמה אפי' אמר לה **בההיא הנאה דעתה אזוזי** ומשום הכי נקט לה בגמ' בארווח לה זימנא **דליכא אלא הנאה גרידא** והוה ליה כמותה ששנינו לקמן בפ' האומר [דף סג א] שחוק לפני רקוד לפני שאם יש בהנאה זו שוה פרוטה מקודשת ולא נקטה במחילת כל המלוה ומ"מ לפירוש רש"י ז"ל נתכוון הרב אלפס ז"ל. וכי ארווח לה זימנא הערמת רבית הוי ולא רבית גמורה דלא קץ לה מידי ולא מידי שקיל מינה ואבק רבית נמי לא הוי שלא גזרו חכמים על כיוצא בזה כיון דלא שקיל מידי מינה ועוד דלא שכיח אלא הערמת רבית בעלמא הוי והר"מ במז"ל בפ' חמישי מהל" אישות הצריך שילוח אותה עתה מעות ויאמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת זמן שארויח לך במלוה זו שתהיה בידך כך וכך יום וכו' ופירשו רבותי בהנאת מלוה דברים שאינן ראויים לשמען עד כאן. נראה שהוא דוחה דברי הרב אלפסי ז"ל וסובר **שאילו הלוח אותה כבר אף על פי שהוא מאריך לה עכשיו הזמן כיון דהשתא לא יהיב לה מידי אינה מקודשת**. ולא ידעתי למה שאפילו הוא מלוה אותה עכשיו אינה מקדשה במעות עצמן אלא בהנאת מלוה זו וכיון שכן אפי' קדמה מלוה לקדושין מה בכך והרי מ"מ הוא מהנה אותה עכשיו בהרווחת זמן [הנאה] שהוא שוה לה פרוטה וכל שהוא מהנה אותה כיוצא בזה מקודשת אף על פי שאינו נותן לה כלום מיד ליד דהא שחוק לפני רקוד לפני ואדבר עליך לשלטון **לא יהיב לה מידי ואף על פי כן מקודשת למאן** דאמר אינה לשכירות אלא בסוף כדאיתא לקמן בפרק האומר (דף סג א) ואחרים פירשו דהא דאמר' דארווח לה זימנא היינו כגון שהיתה בידה מלוה של אחרים והוא נותן פרוטה למלוה להרויח לה זמן ואמר לה בשעת מתן מעות התקדשי לי בפרוטה זו וכי תימא והיכי הוי הערמת רבית והא אמרינן בפרק איזהו נשך (דף סט ב) דשרי ליה לאיניש למימר לחבריה הילך ארבעה זוזי ואוזפיה לפלוני זוזי דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה לאו קושיא היא דשאני הכא שהוא **כחוזר ונוטל מן האשה ולא התירו לחזור וליטלו מן הלוח**:

רמב"ם הלכות אישות פרק ה הלכה טו

המקדש בהנאת מלוה הרי זו מקודשת, כיצד כגון **שהלוח אותה עתה** מאתים זוז ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת זמן שארויח לך במלוה זו שתהיה בידך כך וכך יום ואיני תובעה ממך עד זמן פלוני הרי זו מקודשת, שהרי **יש לה הנאה מעתה להשתמש במלוה זו עד סוף זמן שקבע**, ואסור לעשות כן מפני שהיא כרבית, ופירשו רבותי בהנאת מלוה דברים שאין ראוי לשמען. +/השגת הראב"ד/ ופירשו רבותי בהנאת מלוה דברים שאין ראוי לשמען. א"א הראשונים פירשו כגון שהגיע זמן המלוה ליפרע ומעותיו בידה מזומנים לפרוע והיא היתה נותנת מיד ברצון דינר למי שמאריך לה הזמן חדש אחד והאריך לה בשכר הקידושין מקודשת וזהו דארווח לה זימנא וכ"ש מה שכתב הוא. +

רמב"ם הלכות אישות פרק ה

הלכה יג

המקדש במלוה **אפילו היתה בשטר** אינה מקודשת, כיצד כגון שהיה לו אצלה חוב דינר ואמר לה הרי את מקודשת לי בדינר שיש לי בידך אינה מקודשת, מפני שהמלוה להוצאה ניתנה ואין כאן דבר קיים ליהנות בו מעתה שכבר הוציאה אותו דינר ועברה הנאתו.

הלכה יד

היה לו אצלה מלוה על המשכון וקידשה באותה מלוה והחזיר לה את המשכון הרי זו * מקודשת שהרי היא נהנית במשכון מעתה והרי הגיעה הנאה לידה.

מגיד משנה הלכות אישות פרק ה הלכה יג

[יג] המקדש במלוה וכו'. פ"ק (דף ו') ובפרק האיש מקדש (דף מ"ז) מימרא המקדש במלוה אינה מקודשת ושם מתבאר שאפילו בשטר אינה מקודשת **ויש מי שכתב שאם היתה מלוה בשטר והחזיר לה השטר בשעת הקידושין ויש בנייר שוה פרוטה הרי היא מקודשת** דה"ל כמקדש במלוה ופרוטה וכן נזכר בגמרא (שם מ"ח) באוקימתא אחת שעשו שם על ברייתא אחת וכן נראה מדברי הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל. ורבינו לא הזכיר חזרת השטר וגם בהלכות לא נזכר כלל ואפשר שאף הוא ז"ל יודה בזה אלא שא"כ היה דעתו כשהזכיר דין דמשכון היה לו להזכיר זה:

מגיד משנה הלכות אישות פרק ה הלכה טו

[טו] המקדש בהנאת מלוה וכו'. שם (דף ו'): אמר אביי המקדש במלוה אינה מקודשת בהנאת מלוה מקודשת ובגמרא פירשה הנאת מלוה דארווח לה זמנא ובהלכות פירש כגון דמטא זמניה למגבא מינה וארווח לה זמנא ואמר לה בההיא הנאה דמרווחנא לך עד זמן פלוני מיקדשת לי ואי קשיא לך היכי אלימא הנאת מלוה ממלוה גופה לא קשיא הנאת מלוה איתא ולהכי מתקדשת בה מלוה גופה ליתא דתתקדיש בה דקי"ל מלוה להוצאה ניתנה ע"כ לשון ההלכות. ויש מי שכתב דלפירוש זה כ"ש אם מחל לה המלוה בעצמה ואמר לה התקדשי לי בשכר הנאת המחילה שהיא מקודשת ורבינו ז"ל לא ישרו בעיניו דברי ההלכות דא"א שתועיל יותר הנאת מלוה ממלוה עצמה וכיון דבשעת הקידושין אינו נותן לה דבר לא עדיף הרווחת זמן ממלוה גופה וכן דעת ר"ח ז"ל ולזה פירש הנאת מלוה שעתה נותן לה מעות בהלואה ומרויח לה זמן שקובע לה לפרעון והרמב"ן והרשב"א ז"ל מסכימין לדעת ההלכות וראוי לחוש לדבריה' ובכלל דברי יתבארו דברי ההשגות:

תוספות רי"ד מסכת קידושין דף ו עמוד ב

לא צריכא דארווח לה זימנא. פירש המורה דארווח לה זמן הלואתו ואמר לה התקדשי לי בהנא' זו שאם היית נותנת פרוטה לאדם שיפייסני על כך (או לי) כו' ואם פי' לה כך מקודשת וכו' עד וכל שכן אם מחל לה כל המלוה ואמ' לה התקדשי לי בהנאת מחילה זו דהשתא הוא דקא יהיב לה הך פרוטה דהנא' מלוה אבל כי מקדש לה בעיקר המעות לאו מידי יהיב לה שכבר הם ברשותה ושלה. ואינו נראה לי פתר זו דהמקדש במלוה נמי הכי הוא דמוחל לה ההלואה ואפילו הכי אינה מקודשת ואמאי והא אית בה פרוטה דהות יהבא לפיוסה ומשום דלא פריש דבההיא הנאה מיקדשת לי אינה מקודשת והא מפרש ועומד דכיון דמחל לה ההלואה יש לה הנאה מאותה פרוטה שהיתה נותנת כדי לפייסו. ורבינו חננאל זצ"ל פירש מאי הנאת מלוה כגון דמטא זימנא למיפרעיה וארווח לה ואמר לה בההיא הנאה דקא שביקנא לך עד כך וכך זימנא מיקדשת לי ומסרה לו הממון והחזירו לה ליהנות בו עד הזמן שהרויח לה שאם לא נאמר כך נמצא הטפל יותר מן העיקר דקיימא לן המקדש במלוה עצמה אינה מקודשת וכל שכן בהנאת מלוה אלא לכדאמרין שפרעתו ומיד נתן לה אותו הממון ונתן לה רשות להתעסק בו והרויח שיעלה בו הוא לה וההנאה כולה לה. וכך אמר גם רבינו יצחק מפא"ס זצ"ל הנאת מלוה היכי דמיא כגון דמטא זימניה למיגבה מינה ונקטא לה למלוה בידה למפרעיה וארווח לה זימנא ואמר לה בההיא הנאה דמרווחנא לך עד זמן פלוני מיקדשת לו ואי קשיא לך היכי אלימא הנאת מלוה מגופה דמלוה לא קשיא הנאת מלוה איתה ומשום הכי מיקדשא בה ומלוה גופה ליתה דליקדש בה דקיימא לן מלוה להוצאה ניתנה. וזה הפתר נראה לי נכון דכיון שהמעות הם בעין אף על פי שאינו נותן לה גוף המעות אלא הנאתה היא מתקדשת באותה נתינת המעות שנותן לה כדי שתיהנה מהם דבאותה שעה שנותן לה המעות יש בה שוה פרוטה באותו הקנין שמקנה אותם לה

כדי להינות מהם ולהרויח בהם אבל אם אין שם נתינת מעות כלל זהו שאמרנו המקדש במלוה אינה מקודשת שאף על פי שמהנה אותה הנאה גדולה כיון שאין שם נתינת מעות אינה מקודשת. אחרי כן התבוננתי וראיתי שאין הלשון מוכיח כפתר רבינו חננאל זצ"ל שאלו הביאה לו המעות בזמנו ועוד הרווח לה זמן אחר היינו הלואה גמורה והוא ליה למימר לא צריכא דאלוה לה ומקדשה באותה ההנאה מה צורך לכל זו הסיב' שתהיה חייבת לו מעות ותביאם ועוד ילוה לה. אלא ודאי כפתר המורה משמע ומאי דקשיא לי במהדר קמא אינו כלום דכי מקדש לה בעיקר המלוה דעתה על עיקר הממון ואינו כלום אבל אם פירש לה בהנאת המלוה שאני מוחלך דעתה אהנאה ולא אעיקר ממון והוא מקודשת.

מרדכי מסכת קידושין פרק האשה נקנית [רמז תעג]

[רמז תעח] הנאת מלוה היכי דמי הנאה כו' רי"ף פירש כפרש"י ז"ל והקשה ר"ת דא"כ רבית גמור הוא דאגר נטר הוי ופר"ת דמירי דחייבת היא לאחר ולא לו ואמר לה התקדשי בהנאה שאפייס פלוני בעל חובך (*וירחיב) [*דירחיב] לך הזמן ואסור לעשות כן משום הערמת רבית ואף על גב דאמר רבא פרק איזהו נשך לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה הכא אסור משום דאשה חסרה מה שהיה נותן לה המקדש בקדושה מפני הנאת [המתנת] מלוה ור"ח פ"י דארוח לה זימנא כגון שהגיע זמן המלוה ופרעתו וחזר והלוה לה עד זמן אחר ואמר לה התקדשי לי בהנאת מלוה זו והשתא יש כסף בשעת לקיחה דומיא דקיחה קיחה משדה עפרון ואף הנאה זו יש בה ש"פ דהוה יהיב ליה לאיניש דהוה רחים ליה לפיוסיה לארווח לה זימנא אבל אי לא פרעתיה וארויח לה זימנא ובההיא הנאה מקדשא ליה לא:

חידושי הרמב"ן מסכת קידושין דף ו עמוד ב

דארווח לה זימנא, יפה פרש"י ז"ל שהרויח לה הזמן מזמן הלוואתו וא"ל התקדשי לי בהנאה זו שהיא היתה נותנת לו פרוטה בכך והרי זו כאותה ששנינו שחוק לפני רקוד לפני שאם יש בו שוה פרוטה מקודשת והכא כ"ע מודו שזו השכירות של הרווחת הזמן אינה אלא בסוף, כלומר כולו בשעת הרוחה, והקידושין והשכירות כאחד הן חלין וכל שכן אם מחל לה כל המלוה ואמר לה בשכר הנאת המחילה, אלא הא קמ"ל דאסור לעשות כן משום הערמת רבית ואפשר דמוחל דעתה אגופה דמלוה ואינה מקודשת, והערמת רבית הוי ולא רבית גמורה דלא קץ מידי ולא מידי שקיל מינה, ואבק רבית נמי לא הוי שלא גזרו חכמים על כיוצא בזה כיון דלא שקיל מידי מינה ועוד דלא שכיחא אלא הערמת רבית בעלמא הוי ולזה הפירוש כוון הרי"ף ז"ל, ור"ח ז"ל שאמר דשקלינהו מינה והדר אוזפינהו ניהלה, לא דבר נכונה שאין זה לשון ארווח לה זימנא, ועוד שאם שכר הנאת המלוה מלוה היא שלא תתקדש בה כשלא החזירם, אף כשהחזירם מלוה היא דהא ליתיה בעינא, וכן פירוש הראב"ד ז"ל שהעמידה כשהגיע הזמן והמעות בעין בידה דחוי הוא, שאעפ"י כן שם מלוה עליהם כיון שאם רצתה מוציאה אותם ופורעת אחרים והלה לא קנה בהם כלום, ואחרים פירשו כגון שהיתה בידה מלוה של אחרים והוא נתן פרוטה למלוה להרויח לה זמן ואמר לה בשעת מתן המעות התקדשי לי בפרוטה זו, וא"ת היכי הוי הערמת רבית והרי אמרו בפרק איזהו נשך (ס"ט א') שרי ליה לאיניש למימר לחבריה הילך ד' זוזי ואוזפיה לפלניא זוזי לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה, לא קשיא שאני הכא שהוא כחוזר ונוטל מן האשה ולא התירו לחזור וליטלם מן הלוה.

חידושי הרשב"א מסכת קידושין דף ו עמוד ב

אמר אב"י המקדש במלוה אינה מקודשת בהנאת מלוה מקודשת. ואסיקנא הנאת מלוה דארווח לה זימנא ופירש"י ז"ל שהרויח לה הזמן ואמר לה התקדשי לי בהנאה זו שהיא היתה נותנת פרוטה בכך בשעת ההרוחה וכ"ש אם

מחל לה המלוה בעצמו וא"ל בשכר הנאת המחילה והא דנקט בהרוחת מלוה ולא נקט במחילת מלוה משום דבעי לאשמעינן שאסור לעשות כן מפני הערמת רבית, וכן פ' הרב אלפסי ז"ל דכתב דהנאת מלוה איתא בעולם אבל המלוה עצמה אינה בעולם, אבל ר"ח פירש דשקלינהו מינה והדר אוזפינהו ניהלה וא"ל בההיא הנאה דקא שביקנא לך עד כך וכך זימנא מיקדשת לי דאי בדלא שקלינהו היכי עדיפא הנאת מלוה ממלוה עצמה יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא, והאי קשיא ליתא דהנאת מלוה איתא ומלוה גופא ליתא, ועוד דלישנא דארווח לא משמע הכי, דהול"ל דאוזיף לה זוזי לזימנא. ועוד דאם איתא דהיכא דלא שקלינהו מינה לא מיקדשא בהנאת הרוחה אף בדשקלינהו מינה לא תתקדש דהא איהו לאו במלוה גופה דיהיב לה מקדש לה אלא בהנאת המתנת זימנא והיא גופא אינה בעולם, והר"א אב"ד ז"ל וכן הראב"ד ז"ל פ' במלוה שהגיע זמנה והמעות בידה דכיון דבעל כרחא יכול לגבותם הוי כאלו גבאם, גם זה אינו מחוור דכל שלא גבאם ממש מלוה היא ויכולה לפרעם לאחרים ומלותו של זה אינה בעולם.

אילימא דאוזפה ארבעה בחמשה ריבית מעליא היא. ואסיקנא דארווח לה זימנא, ואיכא למידק מ"ש ד' בה' דקא יהב לה האי טופיינא בקדושיה ומ"ש כי ארוח לה זימנא בקדושיה הכא והכא אתתא הויא ליה ברבית מלותו אטו מאן דארווח זימנא ושקיל דינר מי שרי, וי"ל כיון דגופה ממש לא קני ליה לא הוי רבית אלא שאסור משום הערמת רבית אבל כי קצץ ד' בחמשה ובדמי ההוא דינר של רבית קא שקיל לה הוי רבית מעליא, דהו"ל כמאן דשקיל פחות משו"פ בדמי ההוא דינר ורבית מעליא הוא דהא אחשביה איהו בדינר (עי' ב"מ ס"ה א'), כך תירץ הראב"ד.

חידושי הריטב"א מסכת קידושין דף ו עמוד ב

אמר אביי המקדש במלוה אינה מקודשת. עיקר הפירוש המקדש בגופה של מלוה שאמר לה הרי את מקודשת לי במלוה שאת חייבת לי, ולאפוקי היכא שמחל לה המלוה או מקצתה ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאה שמחלתי לך מלוה זו שהיא מקודשת, כיון שהנאה זו שוה פרוטה, דהנאה בכל מקום חשובה ככסף וכדאמרין גבי ערב (ב"ב קע"ג ב') דמשתעבד בהנאה, וגבי קדושין אמרינן (לק' ס"ג א') שחוק לפני רקוד לפני הרי זו מקודשת, ובכולן כשאמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת כך וכך ויש בהנאה שוה פרוטה, אלא הכא שקדשה בגוף המלוה אינה מקודשת שאין דעתו אלא לקדשה בגוף המלוה ולא בהנאה שמגעת לה עכשיו שנפטרת ממנו, וכיון דדעתיה אזוזי הוה ליה מקדש בדבר שאינו שלו דמלוה להוצאה ניתנה ואין למלוה בה כלום, ואפילו הגיע זמן הפרעון (בשבועה) ואפילו מעות המלוה עצמו בעין צרורין ומונחין ברשות הלוה, ולהכי קאמר אביי מילתא פסיקתא המקדש אינה מקודשת אפילו הגיע זמן פרעונה ואפילו היא בעין ברשותה. בהנאת מלוה מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית. ואמרינן האי הנאת מלוה היכי דמי אילימא דאמר לה ארבע בחמשה. פ' וקידשה בזוז החמישי של רבית שהיא חייבת לו. רבית מעלייתא הוא. פ' לישנא בעלמא קא קשיא ליה היכי קרי ליה הערמת רבית, אבל ודאי אפילו ברבית גמורה אם כבר פרעתו לו וחזר וקידשה בו מקודשת, דמעות דרבית שפרעם לוח למלוה קנינהו לגמרי וממון גמור הם לו אלא שיש עליו חובה להחזירו ובית דין מוציאין ממנו, ואם מת אין בניו חייבין להחזיר אלא בדבר מסויים מפני כבוד אביהם, ולא עוד אלא דאפילו בחזרה לא מיתקן לאויה כדמתקן לאו דגזל בהשבון וכדפרישית בפרק איזהו נשך (ב"מ ס"א ב') פירוש מרווח.

ועוד היינו מלוה. כלומר כיון דאכתי לא פרעתיה וחוב הוא אצלו הרי הוא מקדש במלוה דאמאי עדיף זוזא דרבית ממזוזי דקרן.

ופרקינן לא צריכא דארווח לה זימנא. יש מפרשים שהיתה חייבת לאחרים ובא זה ופייס עליה והרויח לה זמן דשויה לה ההיא הרוחה שוה פרוטה, ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאה שעשיתי לך שנשתדלתי עם פלוני שהרויח לך זמן, וכי תימא אם כן מאי הערמת רבית איכא אפילו פייסו זה למלוה במעות על שהרויח לה זמן, דהא אמרינן התם (ב"מ ס"ט ב') דשרי ליה לאיניש למימר לחבריה הילך מאה זוזי בשכר דתוזפיה לפלניא שלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה, ואיכא למימר שאני הכא שהוא כחוזר ונפרע ממנה מה שנתן למלוה ומחזי כשלוחה, דכל

כי האי גוונא אסור כדפרישנא התם, והפירוש הזה אמת הוא אבל אין אנו צריכים לו דמילתא אתיא שפיר כפשטה, דמההיא מלוה דאיירי רישא שהיא חייבת לו הרויח לה זמן וקדשה באותה הנאה ששוה פרוטה, והא פשיטא אלא דאשמעינן דאסור לעשות כן מפני הערמת רבית, אבל במחילת מלוה מקודשת ומותר לעשות כן, וכי תימא אם כן רבית קצוצה הוא ואגר נטר ליה גמורה שהרי נקנית לו מפני שהרויח לה מעות המלוה, ואיכא למימר דאגר נטר ליה לא מיתסר אלא בשנותן הלוח למלוה ממון וזו אינה נותנת לו ממון, ואם מפני שמקנה לו עצמה הרי הוא קונה אדון לעצמו, אלא משום דמחזי לעלמא כרבית אסור לעשות כן מפני הערמת רבית. ואיכא דקשיא ליה מאי שנא מקדש במלוה שאינה מקודשת, מאומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום בכסף זה שאם לא חזרה בה תוך שלשים מקודשת לאחר שלשים ואף על פי שנתאכלו המעות (לק' נ"ט א'), והא התם הנהו מעות עד שלשים יום בתורת מלוה הם ברשותה ואף על גב דליתנהו בעולם בשעת חלות הקדושין מקדשא בה, ואיכא למימר דשאני התם דכיון דלתורת קידושין יחיבהו ניהלה הרי הוא כאילו פירש שתתקדש לו בהם לאחר שלשים יום בהנאה שהלוח אותם לה ונפטרת מהם, דודאי להכי אקדמינהו ניהלה ויהיב לה רשותא לאנפוקינן שתינה בהם ותתקדש בהנאתה, אבל הכא דבתורת מלוה הגיעו לידה ושלח הם לגמרי והוא בא לקדשה בממון שלה אינה מקודשת.

ראב"ד - תשובות ופסקים סימן קמא

ואחר שבררנו את כל אלה אני רוצה לפרש מה שאמרו בהגוזל רבה אמר רב יהודה אמר שמואל אין משלחין מעות בדיוקני אפילו עדים חתומים עליה, ור' יוחנן אמר אם עדים חתומים עליה [משלחין], ולשמואל מאי תקנתיה כי הא דר' אבא הוו ליה זוזי ביד רב יוסף בר חמא. ואית דגרסי [הוה מסיק זוזי] בדר' יוסף בר חמא וכו'נח. והאי לישנא בתרא משמע דהלואה הות. ואם תאמר הלואה היאך [נקנית] אגב ארעא, אפשר לומר שהגיע זמן הפרעון ומזומנים היו המעות אלא שהיה מתירא מאונס הדרך, וכי האי גונא ודאי כפקדון דמו להקנותם אגב קרקע, שהרי לקדש את האשה נמי הרי יצאו מתורת מלוה כדאמרינן בקדושין בהנאת מלוה מקודשת ומפרשין לה דארוח לה זימנא. ומפרש לה הרב ר' יצחק ז"ל כגון שהגיע הזמן והמעות מזומנים בידה לפרוע והיא רוצה לפרעם, והכא נמי לענין אקנויי מקנו נמי [אגב] ארעא.

קידושין כרבית קצוצה

רש"י מסכת קידושין דף ו עמוד ב

לא צריכא דארווח לה זמן - הלואתו ואמר לה התקדשי בהנאה זו שאת היית נותנת פרוטה לאדם שיפייסני על כך או לי ואפי' לאגר נטר לא דמי כלל ואם פירש לה כך מקודשת והערמת רבית הוא דהויא ולא רבית גמור דלא קץ לה מידי ולא מידי שקל מינה וכ"ש אם מחל לה כל המלוה ואמר לה התקדשי לי בהנאת מחילה זו דהשתא הוא דקא יהיב לה הך פרוטה דהנאת מלוה אבל כי מקדש לה בעיקר המעות לאו מידי יהיב לה שכבר הם ברשותה והם שלה.

תוספות מסכת קידושין דף ו עמוד ב

דארווח לה זימנא - פי' בקונטרס שהיתה חייבת לו ונתן לה זמן ואמר לה התקדשי לי בהנאה זו שאת היית נותנת לאדם פרוטה שיפייסני על כך ואם פירש לה כך מקודשת והערמת רבית הוא דהויא ולא רבית גמור דלא קץ לה ולא

מידי שקיל מינה וכ"ש אם מחל לה כל המלוה ואמר לה התקדשי לי בהנאת מחילה זו מקודשת אבל כי מקדשה בעיקר המעות לאו מידי יהיב לה שכבר הם שלה וברשותה ומה שפי' דרבית קצוצה לא הוי כיון שאין האשה נותנת לאיש כלום לא נהירא כיון שהוא נותן לה זה פרוטה בקידושין ולא נתן לה כלום הוי כאילו נתנה לו פרוטה ממש והוי רבית גמור וכי ההיא (ב"מ דף סב:) דמנה אין לי חטין במנה יש לי שייך לקרות הערמת רבית שמערים דלא הוי אגר נטר ליה לכן פר"ת דאיירי הכא שהיתה חייבת מעות לאדם אחר והגיע זמנו לפרוע ובא זה ונותן למלוה פרוטה לארווחי לה זימנא וקידשה באותה הנאה ואם תאמר אמאי אסור לעשות כן מפני הערמת רבית והא אמר בפרק איזהו נשך (שם דף סט:) שרי ליה לאיניש למימר לחבריה שקול ד' זוזי ואוזפי לפלוני זוזי דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה וי"ל היינו שאין הלואה נותן כלום לנותן אבל אם היה נותן היה נראה כשלוחו ואסור דכי נמי אמרינן התם באיזהו נשך (שם) שרי ליה לאיניש למימר לחבריה שקול ד' זוזי ואמור לפלוני דלזפן זוזי היינו כשאין המקבל נותן כלום למלוה כי אם היה נותן היה נראה כשלוחו ואסור וא"ת אמאי מוקי לה בארווח לה בתחילת הלואה היה יכול להעמיד דבהנאת מלוה מקודשת כגון שהמקדש נותן למלוה פרוטה להלוות לה מעות ובאותה פרוטה נתקדשה לו וי"ל בהנאת מלוה משמע מלוה שהיתה עליו כבר.

חידושי הרשב"א מסכת קידושין דף ו עמוד ב

אילימא דאזופה ארבעה בחמשה רבית מעליא היא. ואסיקנא דארווח לה זימנא, ואיכא למידק מ"ש ד' בה' דקא יהיב לה האי טופיינא בקדושיה ומ"ש כי ארווח לה זימנא בקדושיה הכא והכא אתתא הויא ליה ברבית מלותו אטו מאן דארווח זימנא ושקיל דינר מי שרי, וי"ל כיון דגופה ממש לא קני ליה לא הוי רבית אלא שאסור משום הערמת רבית אבל כי קצץ ד' בחמשה ובדמי ההוא דינר של רבית קא שקיל לה הוי רבית מעליא, דהו"ל כמאן דשקיל פחות משו"פ בדמי ההוא דינר ורבית מעליא הוא דהא אחשביה איהו בדינר (עי' ב"מ ס"ה א'), כך תירץ הראב"ד.

חידושי הריטב"א מסכת קידושין דף ו עמוד ב

ופרקין לא צריכא דארווח לה זימנא. יש מפרשים שהיתה חייבת לאחרים ובא זה ופייס עליה והרויח לה זמן דשויה לה ההיא הרוחה שוה פרוטה, ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאה שעשיתי לך שנשתדלתי עם פלוני שהרויח לך זמן, וכי תימא אם כן מאי הערמת רבית איכא אפילו פייסו זה למלוה במעות על שהרויח לה זמן, דהא אמרינן התם (ב"מ ס"ט ב') דשרי ליה לאיניש למימר לחבריה הילך מאה זוזי בשכר דתוזפיה לפלניא שלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה, ואיכא למימר שאני הכא שהוא כחוזר ונפרע ממנה מה שנתן למלוה ומחזי כשלוחה, דכל כי האי גוונא אסור כדפרישנא התם, והפירוש הזה אמת הוא אבל אין אנו צריכים לו דמילתא אתיא שפיר כפשטה, דמההיא מלוה דאיירי רישא שהיא חייבת לו הרויח לה זמן וקדשה באותה הנאה ששוה פרוטה, והא פשיטא אלא דאשמעינן דאסור לעשות כן מפני הערמת רבית, אבל במחילת מלוה מקודשת ומותר לעשות כן, וכי תימא אם כן רבית קצוצה הוא ואגר נטר ליה גמורה שהרי נקנית לו מפני שהרויח לה מעות המלוה, ואיכא למימר דאגר נטר ליה לא מיתסר אלא בשנותן הלואה למלוה ממון וזו אינה נותנת לו ממון, ואם מפני שמקנה לו עצמה הרי הוא קונה אדון לעצמו, אלא משום דמחזי לעלמא כרבית אסור לעשות כן מפני הערמת רבית.

בית הבחירה למאירי מסכת קידושין דף ו עמוד ב

ומכל מקום נשוב לדברינו והוא שהנאת מלוה שאמרו עליה שמקדשת פירשו בה דארווח לה זמנא ופירשו בה גדולי המחברים שבשעת ההלואה קדשה בהנאת המלוה כגון שבאה לפניו ללות ממנו דינר ואמר לה הריני מלוה לך דינר

זה עד זמן פלוני והתקדשי בהנאת המשך הזמן שלא אוכל לתבעך עד זמן פלוני ומקדשת מפני שהרי יש לה הנאה מעתה להשתמש באותה מלוה עד סוף הזמן אף על פי שלשון דארוח לה אינו נופל יפה איפשר שכך הוא שהיא רוצה ללות לזמן מועט והוא מלוה לה לזמן ארוך יותר ואומר לה כן וזהו הערמת ריבית שזכה בה בשכר המתנתו

ויש מפקקים לומר שזו רבית גמורה היא שהרי היא נותנת לו פרוטה של הקנאת עצמה בשכר המתנתו אלא שמתרצים שמאחר שאין כאן נתינה גמורה מידה לידו אין זה ריבית גמורה ואין זה כלום וכי מה בין זה למלוה את חברו בשכר שיעשה מלאכתו או שיתן לו שדהו באריסות אלא שיש לתרצה שאין כאן ריבית גמורה **הואיל והנאה מגעת לשניהם** וגדולי הרבנים כתבו בשכר הגיע זמן ההלוואה ויכול לכופה שתפרענו ואמר לה הריני מאריך את הזמן והתקדשי לי בשכר פרוטה שאת נותנת לכל אדם שיפייסני להאריך וכל שכן אם קדשה בהנאת גוף ההלוואה ושיאמר כן ר"ל התקדשי לי בשכר פרוטה שאת נותנת למי שיפייסני למחול לך אלא שדרך רבותא הוא תופשם שבגוף המלוה כל שלא אמר בהנאת הפרוטה שאת נותנת למי שיפייסני בכך אפילו בכל המלוה אינה מקדשת ובהנאת מלוה מקדשת אף בהנאת הארכה ואף בזו יש לפקפק בשכר פרוטה שהיא נותנת להאריך זמנה להיותו רבית גמורה שהרי היא נותנת לו פרוטה של הקנאת עצמה בשכר המתנתו כמו שכתבנו אלא שיש לתרצה כמו שכתבנו אלא שקצת אחרונים פירשוהו בתוך זמן ר"ל שלא הגיע זמן ההלוואה שאין כאן ריבית גמורה הואיל ואין יכול לדחקה עכשו אלא שהוא כעין ריבית ואינו יודע אם יאמרו כן במקום אחר שאם לזה אדם מחברו לשלשים יום ותוך הזמן נתן לו פרוטה להאריכו עוד שלא יהא זה ריבית גמורה ולא מצאנוהו כן בשום מקום ויש מפרשים בה כגון שהגיע הזמן ואמר לה הריני מאריך את הזמן והתקדשי לי באותה הנאה ולא אמר לה בהנאת פרוטה שאת נותנת למי שיפייסני על כך וכן כתבו גדולי הפוסקים והדברים זרים שהרי אין כאן שום נתינה אלא שאחר שהם כתבוהו ראוי להחמיר ומכל מקום במקצת הלכות תמצא דמטא זמנא ונקטה זוזי למיפרעיה שזהו כהלוואה מתחלה על הדרך שכתבוהו גדולי המחברים שאין כאן דין מלוה להוצאה נתינה שמאחר שהביאתם לפרעם אין רשות בידה להוציאם ועל כרחי הוא יכול ליטלם הימנה וכל שכן אם הביאה המעות לפרעו ואמר לה יהו שלך והתקדשי לי בהם ויש שפירשו הנאת מלוה בריבית שאינה קצוצה וענין דארוח לה זמנה כגון שהלוה בלא ריבית והאריך לה הרבה וכשפרעתו הביאה לו דינר ריבית וקדשה בו שזהו ריבית מאוחרת ומקצת רבותינו שבצרפת פירשוהו כגון שהיתה חייבת לאחר והגיע הזמן ואמר לה זה אני נותן פרוטה לבעל חובך שיאריךך והתקדשי לי בו ואף על פי שאמרו בפרק נשך שרי ליה לאינש למימר הי לך ארבע זוזי ואזפיה לפלוניא זוזי בזו הרי הוא כחוזר ונוטלם מן האשה ולא התירו לחזור וליטלם מן הלוה:

פני יהושע מסכת קידושין דף ו עמוד ב

שם אילימא דאזקפא כו' האי ריבית מעליא הוא. ופירש"י ואמאי קרי לה הערמת ריבית. משמע מלשונו דלענין עיקר קידושין לא קשיא ליה, ודקדקו הפוסקים דסובר רש"י **דמקדש בריבית קצוצה מקודשת**, ותמיהו עליו דהא דידה קא מחיל לה. ולענ"ד אין זה מוכרח דאפשר דמשום עיקר קידושין לא פסיקא ליה לאקשו"י דכיון דאמר בהדיא בהנאת מחילת מלוה אפשר דהיא הנאת שוה פרוטה שמתרצה לה בכך ולא תצטרך ליזול בדינא ודיינא:

פני יהושע מסכת קידושין דף ו עמוד ב

תוספות בד"ה דארוח לה זימנא כו' ומה שפירש דריבית קצוצה לא הוי כיון שאין האשה כו' לא נהירא כו' עכ"ל. ונהי דרש"י ז"ל נזהר מזה וכתב כיון דלא קץ לה וכמה פוסקים קדמאי ובתראי כתבו דכל היכא דלא קץ בשעת הלוואה לא מיקרי ריבית קצוצה מ"מ סברי התוספות דעיקר טעמא דרש"י לאו משום הכי הוא דאכתי לא מיקרי הערמת ריבית אלא אבק ריבית, אלא על כרחי דעיקר טעמא דרש"י **כיון שאין האשה נותנת לו כו'**, ועל זה כתבו דלא נהירא כו' דהוי כאילו נתנה לו פרוטה ממש. מיהו לענ"ד נראה ליישב שיטת רש"י גם בזה דלא חשיב ריבית גמור דאפשר דבלא"ה רצונה להתקדש לו בכל דהו או בקידושי שטר אלא דגזירת הכתוב הוא שתהנה מיהו ממנו שוה

פרוטה אף שהיא נהנית יותר ויותר במה שמתקדשת לו וא"כ אין זה ריבית גמור. ועוד דאפילו באמרה שחוק לפני רקוד לפני אם יש באותו הנאה שוה פרוטה מקודשת וכן בעל מנת שאדבר עליך לשלטון, ומסוגיא דפרק איזהו נשך [ב"מ ס"ד ע"ב] משמע להדיא דבכה"ג לא מיקרי ריבית גמור כגון בהלווה ודר בחצרו וכה"ג הרבה ומש"ה קרי לה הכא הערמת ריבית, כן נראה לי ליישב שיטת רש"י ודו"ק:

מקדש ברבית

חידושי הריטב"א מסכת קידושין דף ו עמוד ב

בהנאת מלוה מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית. ואמרינן האי הנאת מלוה היכי דמי אילימא דאמר לה ארבע בחמשה. פי' וקידשה בזוז החמישי של רבית שהיא חייבת לו. רבית מעלייתא הוא. פי' לישנא בעלמא קא קשיא ליה היכי קרי ליה הערמת רבית, אבל ודאי אפילו ברבית גמורה אם כבר פרעתו לו וחזר וקידשה בו מקודשת, דמעוה דרבית שפרעם ליה למלוה קניניה לגמרי וממון גמור הם לו אלא שיש עליו חובה להחזירו ובית דין מוציאין ממנו, ואם מת אין בניו חייבין להחזיר אלא בדבר מסויים מפני כבוד אביהם, ולא עוד אלא דאפילו בחזרה לא מיתקן לאויה כדמתקן לאו דגזל בהשבון וכדפרישית בפרק איזהו נשך (ב"מ ס"א ב') פירוש מרווח.

חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף סה עמוד א

דלא לימרו קא מיכסי גלימא דרביתא. הקשו בתוס' למה לי האי טעמא תיפוק לי מטעמא דאמר רבא גופיה לעיל דברביתא אתא לידיה, ותיצרו דהכא מיירי שלא היתה שוה הגלימא אלא כפי מה שנתן לו, ורבינו פירש בשם רבו הרמב"ן דהא דאמרינן לעיל חמשה מפקינן מיניה משום דברבית אתא לידיה לאו הנהו חמשה ממש אלא דמי חמשה וכפי דמיהם של עכשיו בין שהוזלו בין שהוקרו, אבל אינהו גופייהו לא מהדר דהא קנונהו במשיכה, דהא תלמוד ממון של רבית ממון גמור הוא וקני ליה מאי דשקיל ליה שהרי אין יורשין חייבין להחזיר אלא דרחמנא רמא עליה לשלם הילכך קנייה אלא שהוא חוב עליו לשלמו, ואלו קידש בו את האשה מקודשת ואם אסר נכסיו סתם אף זה בכלל.

בית הבחירה למאירי מסכת קידושין דף ו עמוד ב

ואם אתה בא מצד ריבית אינה מקדשת והרי הדבר במחלוקת אצל קצת מפרשים יש אומרים הואיל ומן הדין הוא חייב להחזיר הרי הוא כקדשה בגזל שלו שמקדשת ויש חולקים לומר שאינו דומה לגזל שהגזל אף הנשים יודעות שהוא צריך להחזירו ומאחר שקבלתהו לשם קדושין ודאי ידעה ומחלה אבל ריבית הואיל ומדעת הלוח הוא נתן אינה יודעת בחיוב חזרתו והרי הוא בעיניה כמו שנתנה לו משלו והרי זה מחילה בטעות ונמצא שלא נתן לה כלום משלו ומתוך מחלוקות אלו כל שאירע כן חוששין לה ומחמירין מכל צד ר"ל לעיולה קדושין ולאפוקה גט הא ריבית שאינה קצוצה כל שקבלו הוא וחזר ונתנו לה מקדשת שמאחר שאינו יוצא בדיונין שלו הוא נותן

הרי מיג"ש - קלד בקמאי

הני מילי בריבית קצוצה שהיא מן התורה ויוצאה בדיונין דלמיפק מיניה ההוא רבית קאי אשתכח דלא קנה ולא מידי, דקנית אשה בכאן היא הרבית והוא שמוציאין אותו ממנו, הלכך לא קנה לו מעיקרא

אבני מילואים סימן כח ס"ק כב

[כב] ואסור לעשות כן מפני שהוא כריבית. - כתב ב"ש (ס"ק כ"ו) ז"ל היינו הערמת ריבית כן הוא בש"ס ורש"י פי' על המקשן דהקשה הא ריבית מעליא הוא דהקושיא אמאי קרי לה הערמת ריבית משמע **דלא הקשה על הדין למה היא מקודשת** אלא הקשה למה קרי לי' הערמת ריבית מזה ראי' דרש"י ס"ל המקדש בריבית קצוצה מקודשת וכ"כ ב"ח בשם הריטב"א שכתב אם נתנה לו ריבית קצוצה והוא מקדש אותה בריבית מקודשת מיהו י"ל דוקא כשלקח כבר מעות ריבית ממנה ומקדש בו בזה ס"ל לריטב"א דמקודשת אף על גב דריבית קצוצה יוצאה בדיינים מכל מקום יכול לקדש בו לא יהא שהוא חייב לה ולא אמר כנסי סלע שאני חייב לך דהיא מקודשת וכן י"ל אם גזל ממנה מעות ומקדש בה ולא אמר לה שהוא מחזיר גזל שלה דהיא מקודשת אבל אם **לקח ממנה איזו חפץ בריבית ומקדש בו י"ל דאינה מקודשת די"ל דידי שקלתי** וכן מצאתי ברי"ו (דף קפ"א) שכתב אם מקדש אותה בריבית קצוצה אינה מקודשת אלא שם משמע אפי' מקדש במעות של ריבית קצוצה לא הוי קידושין עכ"ל.

אמנם בחידושי ריטב"א (ו, ב) מבואר להדיא דאפי' נתנה לו חפץ בריבית קצוצה מקודשת וז"ל אבל ודאי אפי' בריבית גמורה אם כבר פרעתו לו וחזר וקידשה בו מקודשת דמעות דריביתא שפרע ליה למלוה קנינהו לגמרי וממון גמור הם לו אלא שיש עליו חוב להחזירו וב"ד מוציאים ממנו ואם מת אין בניו חייבין להחזיר אלא מפני כבוד אביהם בדבר מסויים עכ"ל, ומבואר להדיא דגם בחפץ הדין כן ומשום דריבית קנה המלוה לגמרי אלא שחייב להחזירו משום וחי אחיך עמך ואין צריך להחזיר גוף החפץ דקנינהו לגמרי אלא דמי החפץ חייב להחזיר משום וחי אחיך עמך, ולזה מביא ראי' מהא דאם מת אין בניו חייבין להחזיר דאם לא קנה כלל הריבית ודאי היו מחויבין להחזיר אע"כ דקנה לגמרי הריבית אלא דחוב עליו להחזיר ולדידי' אזהר לברי' לא אזהר.

ונראה דאפי' לא קצץ דמים בריבית אלא קצץ לו כלי בריבית ונתן לו הכלי נמי קנה הכלי ואין צריך להחזיר משום וחי אחיך עמך אלא דמי הכלי וכן מוכח מהא דאמר רבא בפ' א"נ (דף ס"ה) גלימא מפקינן דלא לימרי אינשי מכסי גלימא דריביתא ע"ש ומבואר דשאר חפצים אין צריך להחזיר דקנינהו וקי"ל כרבא כמבואר בטור וש"ע י"ד סי' (קס"ג) [קס"א ס"ח] ע"ש בלקח חיטים בריבית קצוצה ורוצה להחזיר דמיהן רשאי שהמקח קיים אפי' נעשה באיסור ע"ש, ולפ"ז אם קידש אשה בחפץ שלקח בריבית הרי זו מקודשת כיון דהחפץ שלו אלא דמים הוא חייב משום וחי אחיך עמך וזה פשוט, אלא שראיתי במשנה למלך פ"ח ממלוה [הט"ו] שכתב ז"ל מי שהיה נושה בחבירו ד' דינרין של ריבית ונתן לו בהם חפץ כו' נראה שצריך להחזיר החפץ ואינו יכול המלוה ליתן דמים דדוקא כשקצץ עמו בדמים ואח"כ נתן לו החפץ בשביל הדמים אז הוא דאמרינן המקח קיים ויחזיר דמים אבל בשלא קצץ צריך להחזיר החפץ בעצמו שהרי הלוקח לא קנאו והמוכר לא מכרו עכ"ל. ולענ"ד נראה כמ"ש וראי' מהא דתניא (ב"מ סב, א) הניח להן אביהן מעות של ריבית אעפ"י שהן של ריבית אין חייבין להחזיר הניח להם אביהן פרה וטלית וכל דבר המסויים חייבין להחזיר ע"ש בפ' א"נ, ואי נימא דחפץ של ריבית לא קנה הלוקח והמוכר לא מכרו א"כ מעולם לא הי' של אביהם וא"כ אפי' אינו דבר מסויים יהיו חייבים להחזיר ואפי' בדבר מסויים כמו פרה וטלית אין חייבים להחזיר אלא מפני כבוד אביהם אלא ודאי קנאן המלוה קנין גמור ואינו אלא חוב להחזיר דמים משום וחי אחיך.

וכן מוכח מהא דשמעתין בקידוש אשה בשכר המתנת מעות דלדעת ר"ת ה"ל ריבית קצוצה במה שמקדש אותה ומשמע דקידושין מיהא הוי ולא נחלק ר"ת אלא במה דהוי ריבית קצוצה ואי נימא דהיכא דנותן לו הלואה חפץ לא קנאו (והמוכר) והמכר לא מכר א"כ לא הוי קידושין כלל דהקידושין הוי כמו החפץ אלא ע"כ דקנה החפץ ומש"ה בקידושי אשה דקנאה בעד ריבית הרי זה קנה אותה ואין ה"נ דצריך להחזיר לה דמי קידושין שהוא שוה פרוטה והוא שיוי הקידושין וכמ"ש בס"י כ"ט סק"א ע"ש.

ולדעת רש"י דה"ל אבק ריבית אין צריך להחזיר לה דמי הקידושין.

ובש"ס שם דהקשה האי הנאת מלוה היכי דמי אי דא"ל ד' וה' האי ריבית מעליא ופרש"י ואמאי קרי לה הערמת ריבית ומשמע דלא פריך אלא אמאי קרי לה הערמת ריבית.

ותיפוק ל' דלא הוי מלוה כלל דנהי דנימא דמקדש במלוה מקודשת היינו משום דחייב הלוה אבל בזה דהוי ריבית קצוצה ואין האשה חייבת כלל בדינר החמישי כיון דהוי ריבית קצוצה ותו מאי האי דקאמר ועוד היינו מלוה הא ליכא חוב ומלוה כלל.

והא דאמרי' פ' א"נ (סה, א) בגלימא דלא מפקי' מיני' התם ע"כ כשמשך בגלימא או בחיטין דהא מעות אינו קונות עכ"פ מדרבנן וכיון דמשך קונה במשיכה ואף על גב דנעשה באיסור קונה אבל הכא בקידושי אשה דאתינן עלה בתורת כסף ובמה מקדשה כיון דאינו חייב לו כלום.

ונראה לפי מ"ש במשנה למלך פ"ח ממלוה [ה"א ד"ה מי שהיה] בהאי דינא דגלימא ז"ל ויש להסתפק בעלמא מי שתובע מחבירו דינר והודה לו ונתן חפץ בשביל הדינר ושוב טען ואומר שטעה בחשבונו במה שהודה שחייב לו וברר הדבר בעדים ותובע החפץ והלוקח טוען שאף שטעה בחשבונו מכל מקום המקח קיים ויתן לו דינר, ולכאורה נראה דהדין עם הלוקח וראי' מסוגיין דאע"ג דהמוכר לא ה' חייב ללוקח אפ"ה המקח קיים וה"ה הכא ומיהו נראה דלא דמי לסוגיין דשאני מוכר חפץ בשביל ריבית שזה הריבית חוב הוא שנתחייב הלוה וחייב לשלם אלא שהתורה גזרה שאף שנתחייב שלא יקח ולפ"ז אם מכר בדמי הריבית המכר קיים דהא ליכא איסורא גבי מכר אבל בעלמא שכשנתברר שטעה בחשבונו הודה למפרע שלא ה' חייב לו וזה לא מכר אלא בשביל החוב וכיון שנתבטלה הסיבה נתבטל המסובב ואין כאן מקח כלל שהרי הכל בטעות עכ"ל.

ובזה ניחא דחוב של ריבית מהני למכר ולקידושין למ"ד מקדש במלוה מקודשת כיון דחוב יש כאן והלוה חייב הוא אלא שהתורה גזרה שלא יקח המלוה ומש"ה פריך ועוד היינו מלוה, ואף על גב שאין המלוה יכול לתבוע אותו בדין וכה"ג כתבו תוס' פ' הגוזל (דף צ"ח) [צט, א, ד"ה אלף] גבי עשה לי שירים דלא מהני אפי' למ"ד מלוה קונה ע"ש ז"ל אף על גב דלר' מאיר מקדש במלוה מקודשת אומר ר"י דסברא היא שאינה מקודשת במה שמוחל לה שכרה כיון שאין יכול לתבועה בדין בעד שכרו עד שמחזיר לה החפץ ע"ש התם שאני משום דכל זמן שאינו מחזיר החפץ לא הוי מלוה כלל אבל היכא שהוא חייב אלא שעדיין לא הגיע זמנו לפרוע דאינו יכול לתבועו בדין מקודשת למ"ד מקדש במלוה מקודשת וכמ"ש הב"ש בס"ק ל"ח ע"ש וה"נ חייב הוא אלא שאינו יכול לתבועו בדין אפי' יורשיו אין יכולין לתבועו דכתיב לא תקח מאתו נשך וזה אפי' לבנו אזהר משא"כ אם כבר גבה לא אזהר לברי'.

ולפי מ"ש דחוב של ריבית ה"ל מלוה ולמ"ד מקדש במלוה מקודשת ה"ה בחוב של ריבית מקודשת.

וראו לספק לפ"ז לדידן נמי דקי"ל מקדש במלוה אינה מקודשת הא בהנאת מחילת מלוה מקודשת אם בחוב של ריבית נמי מהני בהנאת מחילה מלוה.

אלא דהנאה מיהא לא הוי כיון דהמלוה מחוייב למחול החוב ושלא יקח וה"ל כהאי דאמרו פ"ק דקידושין (דף ח') גבי כלב רץ אחרי' דאמרה ל' חיובי מחייבת מן התורה להצילה ומכ"ש דלא חשיב גבה הנאה כיון דממילא אינו יכול ליקח וא"כ דוקא למ"ד מקדש במלוה מקודשת אמרינן דריבית נמי חוב הוא וכמ"ש אבל למ"ד במלוה אינה מקודשת אלא בהנאת מחילת מלוה והנאה לא מיקרי וכמ"ש.

ומ"ש ב"ש לחלק בין גזל מעות ומקדש בה ולא אמר לה שהוא מחזיר גזל שלה דהיא מקודשת ע"ש, אינו נראה דודאי גם בגזל מעות אם אותו מעות שגזל בעין יכולה לומר דידי שקלי וכמ"ש ב"ש בעצמו בסק"ז מהאי דחטף סלע ע"ש.

ומ"ש ב"ש שמצא ברי"ו (דף קפ"א) שכתב אם מקדש אותה בריבית קצוצה אינה מקודשת ושם משמע אפי' מקדש אותה במעות של ריבית קצוצה אינה מקודשת.

וז"ל רי"ו נתיב כ"ב ח"א והוא (בדף ר"ג) ובהנאת מלוה כתב רי"ף כיון דארווח לה זימנא מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת ריבית ובריבית קצוצה כגון שהלוה לה ד' בה' וקידשה באותו חמישי אינה מקודשת כך מוכח ופשוט פירקא קמא דקידושין עכ"ל ומזה הבין ב"ש דרי"ו מיירי מריבית שכבר גבה.

אמנם מדכתב כן פשוט ומוכח פ"ק דקידושין ושם בסוגיא לא מיירי מריב' שכבר גבה אלא מדינר החמישי החייב וא"כ היכא דכבר גבה יש לומר דמודה רי"ו דמקודשת וכמ"ש דכבר קנה החפץ אלא שמחויב להחזיר דמיו משום וחי אחיך וכמ"ש.

אך קשה דא"כ מאי קמ"ל דהא תיפוק לי' אפי' בחוב שאינה של ריבית נמי אינה מקודשת לדין דקי"ל מקדש במלוה אינה מקודשת.

ולפי מ"ש נ"מ דאפי' בהנאת מחילת מלוה דבעלמא מהני משא"כ בחוב של ריבית וכמ"ש.

ובחוב של אבק ריבית ומקדשה בהנאת מחילת מלוה אפשר לדעת רי"ו דס"ל במעמ"ש דאינו קידושי תורה ואזלינן בתר דאורייתא א"כ באבק ריבית דמן התורה חוב גמור הוא ה"ל קידושין מדאורייתא.

מיהו לפי מ"ש בס"ק ל"ד דע"כ לא אזלינן בתר דאורייתא אלא היכא דמקדשה בתורת כסף ממש אבל היכא דמקדשה בהנאה דאית בה ודאי אזלינן בתר דרבנן כיון דעכ"פ הנאה מיהת אית לה ולא גרע משחוק לפני ע"ש וא"כ ה"נ כיון דבחוב לא מקדשה ואינו אלא בהנאת מחילת מלוה וכיון דאבק ריבית נמי לא ניתן (ליתב') [ליתבע] מדרבנן לאו הנאה מיקרי כיון דבלא"ה אינה צריכה לפרוע הריבית אפי' אבק ריבית ודו"ק.